

☛ Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA ☚

VĚDECKÁ DOKTORANDSKÁ KONFERENCE K VLIVU VLASTNICKÉHO PRÁVA NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A LIDSKÉ ZDRAVÍ V ÉŘE KLIMATICKÉ ZMĚNY

JUDr. Veronika Tomoszková, Ph.D., doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Klimatická změna jako součást tzv. trojité planetární krize (angl. *Triple Planetary Crisis*) je výsledkem činnosti člověka. Člověk se stal hlavním celoplanetárním činitelem, který v éře nazývané antropocén¹ bezprecedentně ovlivňuje fungování planety Země. Lidskou činností došlo k dramatické změně složení atmosféry zvýšením koncentrace skleníkových plynů. Urbanizace, odlesňování a intenzivní zemědělství radikálně přetvářejí zemský povrch a narušují přirozený koloběh vody i její dostupnost. Znečištění životního prostředí chemikáliemi, plasty a nadměrný rybolov devastují nejen mořské ekosystémy, ale významně ovlivňují také zdraví člověka. Činnost člověka způsobuje také vymírání druhů a ztrátu biodiverzity. Jde o změny natolik závažné, že budou trvalou stopou patrnou v geologickém záznamu planety Země a budou dál přispívat k environmentální migraci lidstva, k rostoucím nerovnostem a zřejmě i k novým zdravotním rizikům.

Ve dnech 19.–21. června 2024 se uskutečnila ve výukovém středisku Univerzity Karlovy v Peci pod Sněžkou doktorandská konference, podpořená finančně z projektu SVV 260 624/2024 rektorátem Univerzity Karlovy. Třídenní akci zorganizovala pražská katedra PŽP PFUK, na odborné části konference participovala katedra správního práva a finančního práva Univerzity Palackého v Olomouci. Mezi účastníky byli doktorandi a akademičtí pracovníci kateder zabývajících se

¹ Antropocén je poměrně nový termín z oblasti geochronologie, který je motivován snahou označit období, kdy lidstvo svou činností globálně ovlivňuje zemský ekosystém. Termín je připisován ekologovi Eugene Stoermerovi a chemikovi Paulu Crutzenovi. Ten považuje vliv lidského chování na zemskou atmosféru za natolik významný, že by měly být moderní dějiny lidstva, tzv. antropocén, označeny za nové geologické období. Od počátku 21. století probíhají odborné diskuse, kterým okamžikem by éra antropocénu měla začínat. Právě profesori Stoermer a Crutzen přišli s myšlenkou, že by se mělo jednat až o období průmyslové revoluce, tj. přelom 18. a 19. století, kdy začala růst přítomnost uhlíku a metanu v zemské atmosféře. Pracovní skupina Mezinárodní stratigrafické komise pro antropocén (AWG), zastává stanovisko, že začátek tohoto období by měl být optimálně zařazen do poloviny 20. století, kdy došlo k důsledku jaderných testů a svržení atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki k první kontaminaci půdy na planetě Zemi umělými radioaktivními částicemi. Podle nejnovějších zpráv (začátek prosince 2024) však Mezinárodní stratigrafická komise pro antropocén myšlenku, že by antropocén byl uznán za samostatné období, nezávislé na pojmu holocén, odmítla. Celý proces uznání tedy bude muset začít od základů znova.

právem životního prostředí z právnických fakult Univerzity Karlovy, Masarykovy Univerzity v Brně a Univerzity Palackého v Olomouci. Jako moderátoři se v jednotlivých sekcích střídali prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc., doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D. (oba PFUK) a JUDr. Veronika Tomoszková, Ph.D. (PFUP Olomouc)

Konference se zaměřila na vliv vlastnického práva na životní prostředí a lidské zdraví zarámovaný klimatickou změnou. Vlastnické právo k povrchu zemskému a všemu, co na něj lidé umístí či co na něm realizují, je základem pro lidskou činnost, která tak zásadním způsobem ovlivňuje stav planety Země. Je tedy třeba, aby vlastnické právo bylo vykonáváno zodpovědně. K tomu ostatně vlastníky zavazuje také čl. 11 odst. 3 ústavní Listiny základních práv a svobod ČR², který dodává vlastnickému právu sociální funkci a požaduje nejen zohlednění subjektivních práv jiných osob, ale také veřejných zájmů na ochraně životního prostředí, lidského zdraví ad. Vlastnictví a vlastnické právo je však nutné také vnímat jako prostředek pro realizaci řady lidských potřeb, např. skrze vlastní obydlí realizovaná potřeba bezpečí a soukromí.

Příspěvky přednesené na konferenci ukazují komplexitu společenských vztahů, ve kterých je garance vlastnického práva a jeho ochrany nezbytným základem demokratického právního státu s fungující tržní ekonomikou. Na druhou stranu je z nich také patrné, že stát musí pro ochranu veřejných zájmů a naplňování mezinárodních závazků vlastnické právo účinně regulovat. Účinnou právní regulací nemáme na mysli jen omezování vlastnického práva, jehož výkonem je životní prostředí, případně lidské zdraví ohrožováno či dokonce poškozováno, ale jde také o nastavení účinného systému podpory vlastníků v aktivní ochraně životního prostředí, ale i zajištění účinné ochrany vlastnictví před negativními dopady klimatické změny (povodně, sucha, požáry, povětrnostní jevy atd.).

V následujících odstavcích bychom rádi reflektovali závěry, které vplynuly z jednotlivých příspěvků i diskuse na konferenci.

Jakub Straka (katedra práva životního prostředí PFUK) ve svém příspěvku analyzoval postavení vlastnického práva v procesu poměřování zájmů dotčených konkrétním záměrem a dospěl k závěru, že vlastnické právo jakožto soukromý zájem konkrétní osoby, ale zároveň ústavně zaručené právo, se v testu proporcionality vůči kolidujícím veřejným zájmům obtížně prosazuje. To ovšem nemusí být nutně negativní, naopak to může svědčit o fungující sociální funkci vlastnictví. Jakožto ústavně zaručené právo by však mělo mít náležitou ochranu, kterou musí garantovat stát.

² „Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.“

Piero Orlandin (katedra práva životního prostředí PFUK) svým příspěvkem upozornil na odpovědnost států za dodržování lidskoprávních závazků v kontextu negativních dopadů klimatické změny a jejich reflexi v rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva a Výboru OSN pro lidská práva. Jak ukazují případy lidskoprávní klimatické litigace z celého světa, bude sílit tlak na to, aby státy důsledněji realizovaly své lidskoprávní a environmentální závazky.

Příspěvek Markéty Gregorové (katedra práva životního prostředí PFUK) reflektoval povahu přírodních zdrojů, které nejsou rozděleny hranicemi států, ale jsou často sdílené a jejich užívání vyžaduje spolupráci sousedících států a vymezení pravidel pro udržitelné čerpání či užívání. Přeshraniční sdílení zdrojů podzemní vody je vysoce praktickou a zároveň problematickou záležitostí, které není ani v mezinárodním právu věnována dostatečná pozornost.

K diskusi o roli států a přijímání účinné právní regulace v kontextu klimatické změny přispěl také Václav Brabec (katedra práva životního prostředí PFUK), který se zabýval návrhem zákona o veřejné hydrometeorologické službě. Tento zákon byl přijat 21. srpna 2024 a ve Sbírce zákonů byl vyhlášen pod č. 262/2024 Sb. Účinnosti nabude od 1. ledna 2025. Ve svém příspěvku dospěl Václav Brabec k závěru, že Česká republika zákon o veřejné hydrometeorologické službě potřebuje, zároveň však upozornil na úskalí spojená s výhradní kompetencí Českého hydrometeorologického ústavu k vydávání tzv. hydrometeorologických výstrah. Čas a rozhodovací praxe soudů ukáže, jak se tato právní úprava osvědčí.

Příspěvek Jakuba Kanického (katedra práva životního prostředí PFUK) se zaměřil na zálohový systém pro vybrané jednorázové nápojové obaly, který je předmětem projednávání novely zákona o obalech, a měl by přispět k prosazování tzv. cirkulární ekonomiky. I tento příspěvek demonstroval potřebu účinné právní regulace a Jakub Kanický se v něm kriticky zamýšlí nad souladem navržené právní úpravy s hierarchií odpadového hospodářství zakotvené v souladu s právem EU v zákoně o odpadech. Upozorňuje též na možné negativní ekonomické a administrativní dopady, které budou zatěžovat nejen prodejce, ale i obce a další subjekty, např. spotřebitele.

Z příspěvku Kláry Djemel (katedra práva životního prostředí PFUK) na téma dobrovolných nástrojů přijímaných vlastníky půdy vyplynulo, že jsou-li dobrovolné nástroje kvalitně navrženy a účinně regulovány, mohou vhodně doplnit klasické právní nástroje a přispívat tak k řešení ekologických problémů.

Na problematické aspekty klasických právních nástrojů, konkrétně odpovědnosti za škody upozornil ve svém vystoupení Karel Huneš (katedra správního a finančního práva PFUP v Olomouci). Srovnal přístup české a rakouské právní úpravy odpovědnosti vlastníka lesa za škody způsobené osobám, které do lesa vstupují v rámci jeho veřejného užívání, a dospívá k závěru, že současná česká právní

úprava nenastavuje spravedlivou rovnováhu všech dotčených subjektů a nachází se na hraně neústavnosti.

Jana Sehnalová (katedra práva životního prostředí PFUK) ve svém příspěvku upozornila na praktické problémy vznikající ve vztahu vlastnictví k pozemkům a výkonu práva myslivosti, které lze realizovat pouze na honebních pozemcích. Kritizuje současný model vzniku a následné existence honiteb, který komplikuje efektivní výkon práva myslivosti, kterou je nutné vnímat také jako součást péče o volně žijící živočichy. Za pozornost stojí její návrhy *de lege ferenda*, které ve svém příspěvku formuluje.

Kristýna Králová a Barbora Pospíšilíková (katedra práva životního prostředí a pozemkového práva PF MU v Brně) se ve svém společném vystoupení zabývaly problematikou nepovolených, tzv. černých staveb z pohledu ochrany vybraných složek životního prostředí, konkrétně přírody a krajiny, zemědělské půdy a lesa. V kontextu nové právní úpravy stavebního řízení a jednotného environmentálního stanoviska upozorňují na nutnost rozlišovat pro případ žádosti o dodatečné povolení stavby mezi nepovolenou stavbou a neoprávněnou stavbou. Jejich příspěvek mimo jiné poukazuje na důležitou roli soudů ve správné aplikaci práva.

Všechna vystoupení byla doprovázená bohatou diskuzí akademických pracovníků i doktorandů mezi sebou. O nic nepřijde ani ten, kdo na konferenci nebyl přítomen, protože veškeré příspěvky vyšly začátkem prosince 2024 ve společném sborníku z konference³.

Vlastnické právo v éře klimatické změny hraje a bude hrát důležitou roli, protože je základem pro realizaci činností, které z životního prostředí čerpají, které životní prostředí znečišťují a které svými dopady ohrožují přirozené funkce ekosystémů i lidské zdraví. S vlastníky je proto v ochraně životního prostředí třeba aktivně počítat – chránit vlastnické právo, zároveň je účinně regulovat a motivovat vlastníky k aktivnímu zapojení se do ochrany životního prostředí jako součást sociální funkce vlastnictví, ale také odpovědnosti každého dle čl. 35 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Hlavním garantem výše uvedeného je přítom stát. Jak na konkrétních příkladech ukázaly příspěvky zahrnuté do tohoto sborníku, je stát zodpovědný za ochranu životního prostředí i udržitelné využívání přírodních zdrojů, nastavení účinné právní regulace všech zájmů, ale i vymáhání povinností ve smyslu sdílené odpovědnosti za ochranu životního prostředí. Již podle čl. 7 Ústavy ČR stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství. Tyto kompetence je pak třeba vidět ve dvou rovinách, 1) jako legitimní důvod pro státní regulace určitých činností prováděných soukromými subjekty

³ Damohorský, M., Stejskal, V., Tomoszková, V. (eds.) Vliv vlastnického práva na životní prostředí a lidské zdraví v éře klimatické změny. Nakladatelství Eva Rozkotová, Beroun, 2024. 129 s. ISBN 978-80-87488-60-7.

(adresáty výkonu veřejné správy), a 2) jako povinnost státu respektovat tuto prioritu ve vlastní činnosti (státní organizace vykonávající za stát vlastnické právo musí respektovat tytéž pravidla, která platí pro soukromé vlastníky). K naplnění zájmu na ochraně životního prostředí, zachování a rozvoji zděděného přírodního bohatství, je určitá míra omezení základních práv a svobod nezbytná.

Konference tedy ukázala, že bude nadále nutné hledat rovnováhu mezi ochranou vlastnického práva a ochranou životního prostředí a lidské zdraví, a to nejen s ohledem na princip proporcionality.

SCIENTIFIC DOCTORAL CONFERENCE ON THE IMPACT OF PROPERTY LAW ON THE ENVIRONMENT AND HUMAN HEALTH IN THE ERA OF CLIMATE CHANGE

Abstract

In June 2024, a doctoral conference, supported financially from the project SVV 260 624/2024 by the Rector's Office of Charles University, was held at the Charles University Teaching Centre in Pec pod Sněžkou. The three-day event was organized by the Prague Department of Public Administration of the PFUK, while the Department of Administrative Law and Financial Law of Palacký University in Olomouc participated in the professional part of the conference. Among the participants were PhD students and academic staff of the departments dealing with environmental law from the law faculties of Charles University, Masaryk University in Brno and Palacký University in Olomouc. Main Theme of conference was the impact of property law on the environment and human health in the era of climate change. The article describes in detail the individual topics presented during the conference.

Keywords: property law, environmental law, human rights, protection on human health, climate change

